

26.23x28.77	1/3	עמוד 1	ידיעות אחרונות - 24 שעות	28/09/2014	44465710-1
יס דוק - 103681					

פעמיים איה

במשך 80 שנה הן התגוררו באותה עיר, התהלכו באותם הרחובות, מבלי שדרכיהן ייפגשו. שתיהן העריצו את אביהן, האדריכל יהושע שטיינבוך, מבוני תל-אביב. לשתיהן הוא קרא איה ואת שתיהן הוא גידל במסירות: האחת כבתו החוקית, והשנייה מאישה שהסתיר ממשפחתו. רק עכשיו נחשף הסוד הגדול של מי שנחשב לאחד מחשובי האדריכלים של ישראל

4

אתי אברמוב

27.22x32.34	2/3	4 עמוד	שעות 24 - ידיעות אחרונות	28/09/2014	44465734-7
י ס דוק - 103681					

שתי משפחות שלא יודעות האחת על קיומה של השנייה, שתי בנות מאותו אב שנושאות את אותו שם בדיוק, מתגוררות אחת ליד השנייה ומעולם לא נפגשו: ושתי היסטוריות שונות לחלוטין הותיר אתריו יהושע שטיינבוך. מצד אחד הוא היה הציוני האולטימטיבי, האדריכל שבא מהגולה כדי לבנות במו ידיו את תל-אביב של פעם והפך לאחד המעצבים החשובים והבולטים של העיר היהודית שקמה מהחולות. איש משפחה למופת, אבא מסור, אגדה בעיני מכריו. אבל מצד שני, מתברר, הסתתר עולם אחר לגמרי, שרק אחרי 80 שנה יוצא כעת לאור לראשונה.

רק מעטים בישראל לא מכירים את הבניין הטל-וויזיוני מרחוב ויטק 9, שכיכב בסדרה "קרובים קרובים", עם הדודה המשוגעת מקומת הקרקע שצועקת "פ"תוח". בפועל, מדובר בבניין שניצב בצומת רחוב החשמונאים ושרדות רוטשילד בתל-אביב, ואת הבניין הזה תיכנן אותו שטיינבוך, שאיש לא ידע עד כה כמה מסתורי וחריג עולמו הכפול.

"סבא מת בגיל 55 והיו לו שתי הלוויות", כך נפתח "שתי לוויית", סרטה הדוקומנטרי המסקרן של רותם אזולאי, נינתו של שטיינבוך. בפעם הראשונה בתולדות משפחתה, ארבעה דורות אחורה, מעיזה אזולאי לצלול אל נבכי הסוד המטריד של האדריכל הנודע. סוד אשר לא דובר בו בקול רם אבל נכח במשך עשרות שנים ועד היום, בכל מקום, כמו צל.

הבעלים שירתו יחד

יהושע שטיינבוך נולד בפולין בתחילת המאה הקודמת ועלה לארץ בשנת 1926 יחד עם אשתו גוטה וכנם הפעוט נחום. כדי להשתלב הוא שינה את שמו ליהושע שני (לעיתים חתם כשמואל שטיינבוך). הוא היה יו"ר אגודת הארכיטקטים ועורכו של עיתון האדריכלות הנחשב "הבניין הקרוב", ובין המבנים הגדולים שתיכנן אפשר למצוא את בנק אנגלו-פלשתינה בצומת הרחובות יהודה הלוי והרצל; בית "דבר" ברחוב שינקין; בית בנק לאומי בצומת דיזינגוף-ארלוזורוב; בית החרושת "יצהר", שעל חורבותיו ניצבים היום מגדלי תל-אביב; בית הכנסת בצומת הרחובות מרכז בעלי המלאכה ויוחנן הסנדלר, ועוד ועוד.

בשנת 1930 נולדה בתו איה (לימים איה ספיר), שמתארת בסרט ילדות מאושרת של משפחה עשירה, המתגוררת בבניין שהאב עצמו בנה, מתהדרת ברהיטים מודרניים פרי עיצובו ונהנית ממותרות כמו מכונת פרטית, אמבטיה עם מים חמים ומכשיר טלפון. "אבל לא היה למי להתקשר", היא מתארת בדרכה הציורית, "כי לאף אחת מחברותיי לא היה טלפון".

בכל יום, מתארת בסרט הסבתא איה שטיינבוך-ספיר, היה אביה מתעורר בשבע בבוקר ויוצא לעבודתו בשמונה וחצי. בשעות הערב הוא היה שב, אך מיד לאחר מכן יצא שוב לענייניו. אשתו וילדיו ידעו כי הוא היה אורח קבוע בבתי הקפה האופנתיים של התקופה, כסית ונגה, ופעיל באגודת הבונים החופשיים. אבל אף אחד מהם לא ידע בוודאות על מקום נוסף, סודי, אליו הלך בקביעות.

במאי 1956 הוא נפטר, ולבני משפחתו נותרה דמותו המופתית, בעיניהם, וגם שמועה אפלה שהחלה להתגלגל ולהתעצם מדור לדור: לשטיינבוך היו חיים כפולים, משפחה שנייה ובת מחוץ לנישואים, שגם לה קוראים איה. "השמועה הזאת רצה בעיקר בתגים, סביב השולחן", מספרת רותם אזולאי, הנינה הבמאית, "אבל אף אחד לא בדק אותה לעומק".

ההזרמות לפצח את התעלומה הגיעה לפני כארבע שנים. אזולאי הייתה אז בסוף לימודי הקולנוע במכללת ספיר, וחפשה נושא לסרט גמר. היא החליטה למצוא את הדרמה המשפחתית, למצוא את איה השנייה ולהפגיש עם סבתה, איה שטיינבוך-ספיר. לצורך כך עברה הצעירה שגרלה כמושב תומר שבבקעת הירדן לתל-אביב והתחיל לה לחקור את הבניינים שבנה סבה, תוך שהיא מקבילה בינם לבין סיפור חייו של האדריכל – אבי סבתה.

"לא רציתי עוד צהובון שמספר על גבר בוגר, דברים

שתיום הן ולא יודעות

כמו הבניינים המפורסמים שבנה בתל-אביב, כך גם ניהל האדריכל הנודע יהושע שטיינבוך את חייו: פעמיים. מבחוץ הוא היה איש משפחה למופת, אב מסור לבתו איה. מבפנים, מתברר, הוא היה אב מסור לא פחות לבת אחרת, גם היא איה, שהסתיר ממשפחתו. במשך 80 שנה נשמר הסוד הגדול, עד שנינתו החליטה להפוך את מסע החיפושים לסרט, שישודר ביס דוקו

אתי אברמוב | צילום: יובל חן

26.9x33.67	3/3	5 עמוד	ידיעות אחרונות - 24 שעות	28/09/2014	44465763-9
יט דוק - 103681					

"אני לא שופטת אותו".
הבמאית רותם אזולאי

כאלה כבר ראינו, ולכן הלכתי על הארכיטקטורה ועל הסיפור מאחורי הבניינים, תוכן שהקביל מטאפורית לסיפור המשפחתי", היא מספרת. "בהתחלה זה היה כמו לחפש מחט בערימת שחת. ידעתי שיש איה שנמי צאת כנראה בתל-אביב. הצלכתי אינפורמציות ששמעתי במשפחה ומחיי הברנז'ה של אותם ימים, של אנשים שהכירו אנשים. כשחיפשתי, רובם לא היו בחיים. בכלל, כל הסרט הזה היה מרדף אחרי הזמן, שאנשים לא ימותו לי לפני שאני דולה מהם את הסיפורים".

בסופו של דבר הצליחה אזולאי, באמצעות עדי וגל, אמה ודודתה – שתיים מבנותיה של סבתא איה – להגיע אל איה השנייה. אולם אז נתקלה בבעיה: הבת האסורה סירבה להיפגש. לא רצתה לנכור בעבר ולא להיחשף. "השיחה הראשונה בינינו הייתה בטלפון", משחזרת אזולאי. "אמרתי לה שאני עושה סרט על יהושע ואשמח להיפגש. זה היה כמו חיזור. בהתחלה היא לא שיתפה פעולה. אחר כך אמרה: איפה הייתם כל השנים?"

התברר שהבעלים של שתי האיות שירתו יחד בקורס קצינים, ובאחד הימים הגיעה איה השנייה עם בעלה לחנות שניהל בן הזוג של איה שטיינבוך-ספיר. כשחיוך על פניה, היא סיפרה לבן הזוג של אחותה למחצה שהמפתח בצרור המפתחות של יהושע, שלאחר מותו איש מבני המשפחה לא ידע מה תפקידו, היה המפתח לביתם שלהם. "הם ביקשו באמצעות סבא להיפגש עם סבתא איה, אבל היא לא הסכימה", מספרת אזולאי. "כשנכשלת בתהליך השכנוע הכנסתי לתמונה את אמא שלי, כי חשבתי שמישהי מדור מבוגר יותר תשכנע אותה. איה באמת דיברה עם אמא ושיתפה מידע, אבל רק דרך הטלפון. מצד אחד היא שמחה לספר דברים, ומצד שני סירבה להיפגש".

אלתרמן, גרסת כיסוי

לאט לאט חשפה אזולאי איך התנהל הרומן הסודי בין יהושע לבין מאהבתו, שהתגוררה עם בתם ברחוב בן יהודה בתל-אביב. החברים הקרובים שלו, שידעו על הסיפור, שמרו על דיסקרטיות מירבית. אבל שטיינבוך לא סמך רק על המזל וקרא לשתי בנותיו איה, כדי שלא ייפלט לו בטעות שם אחר שיעורר את חשדה של המשפחה.

"יהושע היה אומר שהוא הולך לכסית ולנגה להיפגש עם אלתרמן ושלונסקי, והוא ניצל את זה שסבתא-רבתא שלי לא אהבה את בתי הקפה וכל מסיבות הברנז'ה למי-ניהן", מספרת אזולאי. "היום אני יודעת בוודאות שהוא היה אצל איה השנייה ואמה בין שעתיים לשעתיים וחצי בכל יום. לגבי יום שלישי היה סימן שאלה, כי הוא היה אמור ללכת לארגון הבונים החופשיים. הוא באמת היה חבר באגודה, אבל לדעתי לא פעיל כמו שהוא דיווח. זה היה כנראה גם סיפור הכיסוי שלו".

לאחר מות אביה לקחה איה שטיינבוך-ספיר במחלת רגליים קשה. היא הייתה ספונה בביתה שבירושלים במשך 24 שנים. כאשר רצו לניידה, עשו זאת בעזרת מנוף. זו הייתה מכה קשה למי שנחשבה לאחת היפהפיות של תל-אביב. היא נישאה שלוש פעמים וילדה שישה ילדים: בתה הבכורה נירה ז"ל הייתה בתו של יריב שיינבאום, אחר הטייסים הראשונים של היישוב היהודי בימי המנ"י

"אהבה לראות באבא שלה מופת". איה שטיינבוך ספיר

"אם תשאלו אותי, סבתא שלי העדיפה לא להתעסק בזה כי היא לא האמינה שהיא והאיה השנייה באמת אחיות, הרי איזה חולה נפש קורא לשתי בנותיו איה? כך היא חשבה עד מותה"

דט; מהבעל השני אורי וולטש ילדה את עמוס; ומבעלה השלישי אורי ספיר, בעל חנות לכלי מוזיקה, ילדה את שי, גל, אוסי ועדי שהיא אמה של רותם.

במהלך הכנת הסרט מצבה הירדרד, ולפני כשנתיים היא נפטרה. "לסבתא היה כל הזמן פלירטוט עם האמת", מספרת אזולאי. "אמא שלי תמיד אמרה שהיא ממציאה מציאות לפי איך שנוח לה. היא אהבה לראות באבא שלה, יהושע, מין מופת משפחתי, הציוני האולטימטיבי שעלה מרנציג, בנה כאן מדינה והיה מקור לגאווה. הדור הזה, גם של סבתא שלי וגם של אחיה, דור נחום, העדיפו לא להתעסק בזה. לדעתי סבתא שלי לא האמינה שהיא והאיה השנייה באמת אחיות, כי איזה מין חולה נפש קורא לשתי בנותיו איה? כך היא חשבה עד מותה. בשלב מסוים הצלחתי לשכנע אותה להיפגש, אבל אז האיה השנייה לא רצתה".

למה לדעתך איה השנייה ממשוכה לדבר איתכם?
"אני חושבת שהיה בה משהו שרצה לשתף. היא הת- לבטה בעצמה מה לעשות. היו לה חיים לא פשוטים, בלי קשר לאבא שלה. לפי מה שאני יודעת הייתה לאמא שלה חנות יד שנייה לשמלות, אבל זה לא היה המקצוע העי- קרי שלה. איה השנייה סיפקה מידע מוגבל לגבי היחסים בין יהושע לאמה. למשל, איך הם הכירו. ניסיתי לא ללחוץ במקומות קשים או רגישים. איה השנייה סיפרה לי שראתה את סבתא שלי כמה שנים מהצד, בכל מיני סיטואציות, במסיבות ברנז'ה כאלה ואחרות. זה מדהים,

כי היא ידעה ממש הכל על המשפחה שלנו: השמות של הילדים, ובמה כל אחד עוסק. התברר שפעם היא אפילו לחצה לאיה שלי את היד, אבל לא אמרה לה כלום".

בסרט נותרת איה השנייה כדמות עלומה, ללא פנים או פרטים ביוגרפיים באופן שאפילו שכניה יוכלו לזהות. במציאות פגשה בה אזולאי באופן אישי. "היא צעירה מסבתי בשנתיים, מתגוררת בתל-אביב ויש לה שלושה ילדים. אחרי מות סבתי החלטתי לבוא אליה בלי מצלמות. נכנסתי לבניין, עלייתי אליה ודפקתי בדלת. היא פתחה ואמרה: 'אוי, לא ידעתי שזו את. אם הייתי יודעת, לא הייתי פותחת'. עד אז שמעתי רק את קולה. וכשראיתי אותה הפתיע אותי כמה היא נראית צעירה ומתפקדת, בוודאי יחסית לסבתא איה. פחדתי ממנה, ובסוף גיליתי אישה מקסימה ואנושית. היה לה קשה לחשוף את חייה – חיים של סתה. הרי יהושע נורא התגאה בבתו הבכורה, ובה לא. שאלתי אותה שאלות עליה ועל המשפחה. לפני חצי שנה הלכתי לבניין שבו היא מתגוררת והיא לא הייתה שם. אני מקווה שהיא לא נפטרה, אבל אני לא יודעת כי לא פנינו לילדיה. ככה היא ביקשה".

יש משהו שהיית רוצה לשאול את יהושע?

"הכי הייתי רוצה לפגוש אותו אישית, את האיש הזה שתיחזק שתי נשים, כשכל כך קשה לתחזק אחת, ועוד בנה עיר שלמה תוך כדי. הייתי רוצה לשאול אותו את כל השאלות על שתי המשפחות. תמיד אני אומרת שא- דם שחי חיים כפולים, הסוף שלו זה לקבור כל צד שלו בנפרד. יש סיבה למה הוא היה צריך לחלק את החיים לשניים. אני כמוכן לא יכולה לשאול אותו. אני משערת שבמשפחה אחת הוא היה צריך לשרת אידיאל – של הארכיטקט המכובד – ובצד השני הוא הרשה לעצמו להיות יהושע האדם. אני לא שופטת אותו. הוא נורא מסקרן אותי בתור דמות".

"שתי לוויות", סרטה הדוקומנטרי המסקרן של רותם אזולאי יוקרן ביום ד' 1.10 בשעה 21:00 בים דוקו וביס VOD

